

اهداف حکومت اسلامی در اندیشه و عمل دولتمردان

نگاهی به اهداف حکومت اسلامی در ابعاد گوناگون و وظایف زمامداران

فاطمه حیدری

کنیم [تا] موضوع حل بشود؛ گفتیم خیلی خوب، اصرار دارید شما، در این موضوع بالخصوص بروید مذاکره کنید؛ ولی در همان سخنرانی اول امسال گفتم من خوشبین نیستم؛ مخالفتی نمی‌کنم اما خوشبین نیستم.^۴ «برخی از آن چه در سفر نیویورک پیش آمد، به نظر ما بجا نبود.»^۵

بعد از موضع‌گیری رهبر انقلاب، ظریف در دیدار با اعضای کمیسیون امنیت ملی، گفت‌وگوی تلفنی روحانی و اوباما و طولانی شدن دیدار خودش و جان کری، را اقدامات نابجای سفر نیویورک دانست.^۶ این بیانات رهبر معظم انقلاب، نقدی بر عملکرد مسؤولانی است که بدون شناخت دقیق از اهداف حکومت اسلامی، وارد عرصه عمل شدند؛ شناختی که بر عملکرد موفق مسؤولان و کارگزاران حکومت اسلامی تاثیر مستقیم دارد؛ عملکرد موفق که می‌تواند به پیروزی و دستیابی به

«برجام اصلاً برای برداشتن تحریم‌ها بود؛ برای این که تحریم‌های ظالمانه برداشته بشود. مگر غیر از این است؟ خوب برداشته نشده؛ حالا می‌گویند به تدریج، یواش یواش دارد درست می‌شود! مگر بحث سر یواش یواش بود؟»^۷

«این برجام شد برای ما یک نمونه، یک تجربه... در ظاهر وعده می‌دهند، با زبان چرب و نرم حرف می‌زنند اما در عمل توطئه می‌کنند، تخریب می‌کنند، مانع از پیشرفت کارها می‌شوند؛ این شد آمریکا؛ این شد تجربه.»^۸

«به چه مناسبت یک مجموعه به اصطلاح بین‌المللی تحت نفوذ قدرت‌های دنیا، برای ملت‌ها تکلیف مشخص کند؟»^۹

«بعضی از مسؤولین و دولتمردان دولتمردان آن دولت، بعد هم دولتمردان این دولت - فکر می‌کنند در قضیه هسته‌ای ما با آمریکایی‌ها مذاکره

۱. ایجاد وحدت

ایجاد و حفظ وحدت جامعه، از وظایف حکومت است؛ زیرا جوامع براساس وحدت هدف و رویه ایجاد می‌شوند و هر گونه عاملی که دست‌یابی به آن اهداف را تضعیف کند یا از میان بردارد، با اصول جامعه در تضاد خواهد بود و باید با آن مقابله شود. حزب‌گرایی اگر موجب تفاوت در اهداف و آرمان‌ها شود یا مشی و اصول راهبردی جامعه را مخدوش کند، باطل است و باید با آن مبارزه شود؛ مدیران دولت نیز بایستی سیاست‌های خود را چنان تنظیم کنند که عامل حفظ وحدت باشد نه این که وحدت را مخدوش و یا با بحران روبه‌رو سازند. نادیده گرفتن اخلاق حرفه‌ای و متهم کردن افراد، طرح مسایل بی‌پایه، اختلاف‌افکنی بین شیعه و سنی، تحریف تاریخ مانند آن چه در دهه شصت گذشت و... می‌تواند وحدت رویه جامعه را خدشه‌دار کند.

۲. فراهم کردن امنیت

برقراری نظم و امنیت و دفاع از جان و مال مردم، از وظایف مدیران حکومت است. نخستین دغدغه جوامع، تأمین امنیت است؛ چرا که خوشبختی در گرو تأمین آرامش و امنیت و آسایش است و جوامع برای تأمین آن شکل می‌گیرند. امنیت غذایی و مالی و جانی و عرضی از مهم‌ترین خواسته‌ها، وظایف و اهداف حکومت‌ها و کارگزاران آن است.^۸

۳. مبارزه با ستم و رفع تبعیض

خداوند در آیات ۸۷ و ۸۸ سوره کهف بر مبارزه حکومت با ستم و تلاش برای سبک‌بار ساختن مقررات اجتماعی تأکید کرده است؛ به این معنا که دولت‌ها با بازوان اجرایی خود موظف به مراعات عدالت هستند و باید با هر گونه مصداق و جلوه ستم مبارزه کنند. پیگیری و برخورد با خیانت‌های کارگزاران از جمله با کسانی که در قالب پاداش و حقوق‌های نجومی به بیت‌المال دستبرد زدند، وظیفه حکومت اسلامی است.

۴. ایجاد عدالت

چنان‌که گذشت، مبارزه با ستم از وظایف حکومت‌ها و دولتمردان است. به طور طبیعی مبارزه با ظلم، لازمه تأمین عدالت است و باید حکومت توسط دولتمردان خود به این وظیفه عمل کند.^۹

این عدالت از تخصیص درست امکانات در همه نقاط کشور آغاز و تا عدالت پایدار در زندگی فردی مردم را شامل می‌شود؛ عدالتی که بر اساس آن در مرام امیرالمؤمنین (علیه السلام) برادرشان نیز با دیگران برابر هستند.

۵. حمایت از محرومان

در منطق لیبرالیسم، حمایت از افراد کم‌توان جایی ندارد، اما دین اسلام افزون بر این که مالکیت خصوصی را به رسمیت می‌شناسد، از معیشت قشرهای محروم غافل نیست. بخشی از مالیات اسلامی و درآمد اغنیا، باید در راه محرومیت‌زدایی و تأمین معیشت افرادی صرف شود که توانایی تأمین نیازهای زندگی خود را ندارند. از همین رو امام علی (علیه السلام) در نامه‌ای به قثم بن عباس، کارگزار خود در مکه، این گونه می‌فرماید:

در مال خدا که نزد تو فراهم شده بنگر و آن را در راه عیال‌مندان و گرسنگان و آنان که مستمند و به‌شدت نیازمند هستند، مصرف کن. مانده را در نزد ما بفرست تا میان کسانی که نزد ما هستند قسمت کنیم.^{۱۰}

در این نگرش مالیاتی، اموالی که از سوی کارگزاران حکومت گردآوری می‌شود، متعلق به خدا است که باید برای نیازمندان از خلق خدا مصرف شود، نه این که اموال اختصاصی حاکمان شود. اعطای وام‌های کلان برای قشر ثروتمند، بانکداری غیراسلامی، و قراردادن شرایط سنگین برای محرومان، در سیره دولتمردان اسلامی نیست.

۶. نجات مستضعفان

نجات مستضعفان از سلطه ستمگران، از دیگر وظایف عمومی حکومت‌هاست که باید مسؤولان حکومت بدان قیام کنند. در این موضوع محدودیت‌های جغرافیایی و سیاسی نباید مورد توجه قرار گیرد. دفاع از ستمدیده و مستضعف در هر کجای جهان در حد توان، وظیفه‌ای عینی و کفایی است.^{۱۱}

۷. تأمین امنیت روانی مردم

با نگاهی به سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم السلام) درمی‌یابیم که آنان برای شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی دقیق به مردم اهمیت ویژه‌ای قائل بودند تا از بروز شایعه‌ها جلوگیری شود. خداوند در آیه ۸۳ سوره نساء اطلاع‌رسانی صحیح و بموقع و مقابله با شایعه‌ها را از وظایف

اهداف مقدس نظام اسلامی بینجامد. عملکرد موفق زمامداران در حکومت اسلامی به معنای حرکت درست در مسیر اهداف حکومت اسلامی است. شناخت این اهداف می‌تواند ذهنیتی مثبت و صحیح در آنان رقم زند. این باورداشت درست می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های کلان حکومت اسلامی نقش مهمی ایفا کند؛ چرا که گردانندگان حکومت اسلامی زمامداری هستند که با بینش خود به مدیریت و جهت‌دهی جامعه در بخش‌های گوناگون می‌پردازند.

عبارت «حکومت اسلامی» دربردارنده این معناست که اسلام، چارچوب کلی یا دست‌کم مبانی و اهداف حکومت را مشخص کرده است. بنابراین شناخت این اهداف در بخش‌های گوناگون می‌تواند وظایف دولتمردان را مشخص سازد.

ناگهان می‌بینید مثلاً فرض کنید این که فلان آهنگ قبل از افطار پخش بشود یا نشود، می‌شود مسأله اصلی؛ نامه‌نگاری می‌کنند! پیدا است که این دستگاه اختلال پیدا کرده که مسأله اصلی را از مسأله فرعی تشخیص نمی‌دهد و یک مسأله اصلاً بی‌اعتبار بی‌اهمیت فرعی را به عنوان یک مسأله اصلی، درشت می‌کند. وقتی این‌جوری دستگاه‌های مرکزی اختلال دارند، آن وقت این جا جای همان آتش به اختیاری است که عرض کردم».

ارتقای فرهنگ عمومی و مشارکت فرهنگی، رشد و شکوفایی فضایل اخلاقی، تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی، تربیت و هدایت جامعه به سوی کمال و بسترسازی برای شکوفایی علمی کشور از دیگر وظایف کارگزاران در حکومت اسلامی است. دولتمردان نظام اسلامی به اقتضای قرار گرفتن در مسؤولیت‌های گوناگون سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی موظف به رعایت چارچوب‌های اسلامی هستند. آنان در مسیر این حرکت نباید فراموش کنند که حکومت اسلامی برپایه دین و باورداشت خدا و اصول و آموزه‌های اسلامی بنا نهاده شده است.

با مراجعه به متون دینی و توجه به سیره عملی مسلمانان و پیشوایان دین در برخورد با حکومت درمی‌یابیم که حکومت دینی افزون بر تأمین امنیت و اجرای قوانین و محافظت از جان و مال مردم، وظیفه دارد اهداف و ارزش‌های دینی را استوار سازد.

آیه ۴۱ سوره حج با طرح برپاداشتن نماز، این مسأله را از اهداف حکومت مؤمنان می‌داند و این بدان معناست که نخستین وظیفه و هدف ویژه حکومت اسلامی، در حوزه دین‌داری مردم و فراهم کردن زمینه عبادت خدا است؛ چرا که عبادت خداوند، هدف آفرینش انسان است.

برپایی زکات در جامعه اسلامی در کنار اقامه نماز قرار می‌گیرد. پس از پرداخت زکات از سوی مردم، هزینه کرد آن به‌عنوان یکی از وظایف اصلی دولتمردان برای تأمین اقتصاد سالم مطرح می‌شود؛ زیرا زکات دارای مصارف خاصی است. گردآوری زکات و توزیع درست آن موجب می‌شود تا همه قشرهای جامعه از وضعیت مناسب اقتصادی بهره‌مند باشند و با توزیع مناسب ثروت از انباشت آن جلوگیری شود. زکات، یکی از مهم‌ترین منابع تأمین هزینه‌های حکومت در عهد امیرالمؤمنین (علیه السلام) بوده است. در نگاه امیرالمؤمنین (علیه السلام) زکات نه یک عمل فردی مربوط به رابطه انسان و خدا، بلکه مسؤولیتی اجتماعی و جمع‌آوری آن از جمله وظایف حکومت است.

پی‌نوشت‌ها:

۱. بیانات رهبری، ۹۵/۵/۱۱.
۲. همان.
۳. بیانات رهبری در حرم امام خمینی، ۱۴ خرداد ۹۶.
۴. بیانات در دیدار مردم آذربایجان، ۲۸/۱۱/۱۳۹۲.
۵. بیانات در مراسم تحلیف و اعطای سردوشی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳/۷/۱۳۹۲.
۶. روزنامه کیهان، ۹۲/۷/۱۶.
۷. نساء، ۵۹.
۸. بقره، ۱۴۶ و ۲۵۱؛ یوسف، ۹۹ تا ۱۰۱.
۹. کهف، ۸۸ و ۸۷.
۱۰. نهج‌البلاغه، نامه ۶۷ ص ۳۵۲ ترجمه سیدجعفر شهیدی.
۱۱. نساء، ۷۵.

12. <http://zolalevahi.ir>

۱۳. گفتاری از کتاب مبانی حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران از آیت‌الله عباس مکی، <http://cafehoghough.com>.

حکومت و کارگزاران آن می‌داند؛ چرا که بسیاری از مشکلات مردم به‌ویژه در حوزه امنیت روانی جامعه به سبب فقدان اطلاع‌رسانی بهنگام درباره مسایل مهم و زیربنایی چون امنیت اقتصادی، غذایی، جانی، مرزی و مانند آن است. اگر مردم حقایق را بدانند، آمادگی بیش‌تری برای دفاع از کشور و جامعه خواهند داشت و می‌توانند بزرگ‌ترین تهدیدها را از سر بگذرانند.

اهداف حکومت اسلامی و وظایف زمامداران در بُعد فرهنگی

فرهنگ هر جامعه نمادی از هویت ملی آن جامعه است. فرهنگ جامعه اسلامی نیز نمادی از باورها، ارزش‌ها، اعمال و رفتار جامعه است؛ بنابراین حکومت اسلامی باید توسط کارگزاران و متولیان فرهنگی مسایل فرهنگی را از اصیل‌ترین منبع آن یعنی قرآن و روایات ائمه اطهار (علیهم‌السلام) دریافت کند و به کار بندد. مسؤولیت فرهنگی حکومت‌ها و تربیت اعتقادی و اخلاقی افراد جامعه توسط حکومت، جایگاه ویژه‌ای در فلسفه سیاسی دارد. هر حکومتی براساس مبانی و اصول مورد قبول خود در ابعاد فکری و عملی تلاش می‌کند جامعه را به سوی آرمان‌ها و اهداف مورد نظر سوق دهد. در این میان، رسالت و مسؤولیت فرهنگی حکومت دینی به‌خوبی آشکار است. حفظ اسلام و اجرای مقررات آن، بدون بالندگی عقیده و اخلاق افراد جامعه، شدنی نیست. افراد یا نهادهایی که مسؤولیت اجرای قوانین را در جامعه اسلامی به عهده دارند، نمی‌توانند بدون تزریق فرهنگ معنویت که با تربیت اعتقادی و اخلاقی میسر است موفقیت لازم را به دست آورند.^{۱۲}

همچنین بر اساس بند ۱۳ اصل ۳ قانون اساسی از وظایف فرهنگی دولت دینی، ترویج علوم و فنون در حد خودکفایی است. برخی اهداف حکومت اسلامی در بُعد فرهنگی عبارتند از:^{۱۳}

۱. رشد عقلانیت در جامعه

مهم‌ترین هدف حکومت اسلامی و وظیفه فرهنگی دولتمردان اسلامی بر اساس تعالیم دینی، رشد عقلانیت در جامعه است. دولت دینی وظیفه دارد به‌منظور ارتقای رشد عقلانی جامعه، به همگی ابعاد عقلانیت توجه داشته باشد و نظام تعلیم و تربیت را به‌گونه‌ای طراحی کند که درجه عقلانیت آحاد جامعه ارتقا یابد.

زمامداران حکومت اسلامی باید برای افزایش خردورزی در جامعه برنامه‌ریزی داشته باشند. افزایش اندیشیدن در جامعه، پویایی و ارتقای جامعه را به دنبال خواهد داشت. وظیفه مهم زمامداران حکومت اسلامی، اثرگذاری مثبت بر فکر مردم و جهت‌دادن آن به سمت تفکر عقلانی برپایه اعتقادات اسلامی در جامعه است.

در این باره، مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان در واکنش به مسأله «رَبَّنَا» یکی از خوانندگان از همه خواستند که با عقلانیت، مسایل را دنبال کنند. ایشان فرمودند:

«گاهی اوقات انسان احساس می‌کند دستگاه‌های مرکزی فکر و فرهنگ و سیاست و مانند این‌ها دچار اختلالند، دچار تعطیلند؛ واقعاً آدم گاهی اوقات احساس می‌کند. حالا مثلاً فرض بفرمایید این همه ما مسأله فرهنگی در کشور داریم، مسایل مهم که شاید من بتوانم ده مسأله اصلی فرهنگی را بشمارم که این‌ها دچار مشکل است؛ فرض کنید مسأله سینما، یک مسأله مهم است، [یعنی] مسأله فرهنگی مهمی است که سینمای کشور چه جوری اداره می‌شود، از کجا پشتیبانی می‌شود حالا پشتیبانی خارجی هم پیدا می‌کنند برای فیلم‌ها. اداره هنر کشور و سینما که چیز کوچکی نیست؛ مثلاً فرض کنید ده مسأله این‌جوری می‌شود پیدا کرد، [اما]

12. <http://zolalevahi.ir>
13. گفتاری از کتاب مبانی حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران از آیت‌الله عباس مکی، <http://cafehoghough.com>.